

interest, development of aesthetic attitude toward a culture and art, forming of tolerance, sense of responsibility, a need in healthy way of life. Creation of personality that will settle relations with a collective and with an environment, finding tastes in life and overcoming failures and disappointments are all comprised in the content component. Methods, means and forms, are various and depend on a volume and quality of information, organization and activity and age criterion. An important role is played by the level of preparation, mastery and capabilities of the teacher.

Efficiency of content of studies of the decoratively-applied art is determined by the degree of penetration of artistic values into behavior and activity of children, into individual experience, world view, and behavior. Researches on issue of child's artistic work prove, that mastering of different types of art by children stimulates formation of their artistically-creative activity. Engaging in the decoratively-applied art is developing the sight, touch, artistically-figurative and spatial thinking, intellectual and emotional environment and opens a creative potential of personality.

Key words: artistic and aesthetic education, culture, tolerance, decoratively-applied art.

УДК 373.31.13

Василинка Марія Іванівна,
старший викладач,
Мукачівський державний університет

ПОЛІКУЛЬТУРНЕ ВИХОВАННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЗАСОБАМИ ЕТНОПЕДАГОГІКИ

Стаття присвячена проблемі полікультурного виховання майбутніх учителів початкової школи. Актуальність дослідження обумовлена змінами в суспільно-політичному житті країни і ситуацією формування шкіл багатонаціонального Закарпаття. Розкрито підходи науковців до цього питання. Автором визначено роль етнопедagogіки як чинника полікультурного виховання студентів, обґрунтовано принципи і виявлено особливості системної роботи щодо формування крос-культурних цінностей у майбутніх педагогів.

Ключові слова: полікультурне виховання, професійна підготовка, етнопедagogіка, системний підхід, крос-культурні цінності.

Постановка проблеми. Сучасні реалії і своєрідність історичної ситуації, що склалася в Україні, ініціюють нові мету та завдання освіти. Враховуючи суспільно-політичний стан в державі після Революції гідності, необхідне нове бачення майбутніми педагогами проблеми національного виховання, а саме – на засадах полікультурності. Проблема полікультурної освіти висвітлює зростаючі протиріччя між підвищенням рівня поліетнічності соціального середовища, в якому живе, навчається, працює людина, та його невідповідності до цих змін. Сьогодні в світі, який стає дедалі динамічнішим, цілісним, невід'ємною складовою функції свідомості особистості є її прагнення вести діалог з людьми інших культур, сформувати уяву про світ в цілому, зберігаючи при цьому знання про свою націю, свій народ, свою державу, усвідомлюючи себе її частиною. Іншими словами, з одного боку – зрозуміти устрій сусідньої держави, а з другого – зберегти свою власну ідентичність.

Глобальні проблеми соціального прогресу людства вимагають широкого залучення молоді до загальнолюдських і національних інтелектуальних цінностей. Адже молодь – це головний соціальний прошарок зі своєрідним світоглядом, що за своєю сутністю є цілісним сприйняттям людиною структури буття, узагальненим осмисленням сенсу та мети людського існування, через яку вона пропускає, переломлює свої інтелектуально-духовні запити, осмислює та переживає все існуюче, і в такий спосіб реалізовує власну людську сутність. Тому так важлива необхідність формування у молоді готовності до життя в умовах полікультурного простору, у вихованні якого значну роль відіграють етнопедagogічні чинники.

Слід зазначити, що така ідея не нова, проте значимою вона залишається для Закарпаття. Багатонаціональний народ регіону, зберігаючи етнічні відмінності, досяг загалом високої культури спілкування й співжиття. Важливою детермінантою цього є освітні надбання краю, а разом з тим проблема розвитку шкільної освіти у регіоні залишається актуальною для сучасних науковців та педагогів-практиків. Неоднорідність навчальних колективів вимагає реалізації полікультурності як шляху до вироблення толерантності у стосунках між представниками різних груп. Всі, хто навчається, повинні мати рівні можливості соціального розвитку відповідно до своїх потреб, незважаючи на етнічне походження, стать, соціальний статус, релігійні уподобання тощо.

В умовах глобалізації, інтеграції та експансії масової культури залишається актуальною проблема здійснення полікультурного виховання особистості через засвоєння етнічного різнобарв'я та збереження культурної самобутності української нації, чому сприяють етнопедagogічні знання.

Аналіз публікацій та досліджень. Ідеї полікультурності мають глибоке коріння і розробляються з сивої давнини видатними мислителями та науковцями. Питанню формування світогляду молоді, її спілкуванню в полікультурному середовищі надавали великого значення як вітчизняні науковці (О. Гаганова, Т. Клінченко, Є. Ковальчук, М. Красовицький, З. Малькова, Л. Супрунова), так і зарубіжні (К. Беннет, Ж. Гай, Дж. Гудлад, С. Ньето, С. Рубінштейн). Полікультурне виховання як соціокультурний феномен представлено у працях І. Беґа,

А. Бойко, О. Савченко, О. Сухомлинської та ін. Місце полікультурного виховання в сучасній парадигмі освіти України визначав дослідник І. Бондаренко. Аналіз сучасної законодавчої бази України в контексті розвитку полікультурної освіти розкривав О. Лазаріді. Методологічно-теоретичний аспект полікультурної освіти досліджував Р. Агадуллін. Роль шкільної освіти в залученні до культури розкрито у дослідженнях В. Болгаріної. Ідеї полікультурності в змісті національної освіти знаходимо у В. Бойченко.

Цінними для нашого дослідження є погляди А. Богунова, Г. Сковороди, Л. Калуської, С. Рачинського, С. Русової, М. Стельмаховича, В. Сухомлинського, К. Ушинського. Так, К. Ушинський стверджував, що коли виховання не хоче бути безсильним, то воно повинно бути народним. Якщо проаналізувати докладніше, то одним із засадничих принципів системи педагога є опора на досконалі знання істотних рис духовного життя багатьох народів. Емоційно-ціннісному ставленню дітей до людей інших національностей надавав значної уваги В. Сухомлинський, вважаючи чуття дружби народів одним з найтонших, найблагодійніших рухів людської душі. Відомий український дослідник проблем полікультурної освіти М. Красовицький наголошував, що «усвідомлення різноманітності, багатокультурності світу та його цілісності, взаємозв'язку, взаємозалежності, взаємодії культур є базовою концепцією полікультурного виховання» [2, с. 46].

Мета статті (постановка завдання) – визначити особливості полікультурного виховання майбутніх учителів початкової школи засобами етнопедагогіки у процесі фахової підготовки.

Результати дослідження. Вища школа в Україні сьогодні переживає процес модернізації, який спрямований на входження в Європейський простір, збереження національних традицій вищої освіти на підготовку фахівців міжнародного рівня і високодуховних людей, що перебувають в етнокультурному середовищі, здатних до збереження, ствердження і збагачення духовних цінностей. Це, звичайно ж, викликає необхідність розробки нових підходів до полікультурного виховання студентської молоді.

Потреби сучасного українського суспільства спричинили суттєві зміни і в галузі професійної підготовки майбутніх педагогів. У багатьох ВНЗ України запроваджено підготовку кадрів для шкіл, навчання в яких ведеться мовами національних меншин, що сприяє реалізації принципу полікультурності в освіті та забезпечує гарантії отримання освіти рідною мовою для представників інших національностей. Це особливо актуально для Закарпатської області, яка є перехрестям різних культур, з її автентичним змістом, неповторними традиціями та світосприйняттям. Полікультурне виховання займає чільне місце у середовищі, де співіснують різні нації, народності та етнічні групи, де формуються крос – культурні цінності. За даними департаменту освіти і науки Закарпатської ОДА із 668 шкіл регіону у 118 діти навчаються мовами національних меншин.

Як бачимо, актуальною залишається проблема

фахової підготовки педагогів до роботи у полікультурному середовищі. Успішному розв'язанню задокументованих освітніх завдань сприяє вдосконалення змісту навчання та процесу виховання студентів у вищих навчальних закладах. У Мукачівському державному університеті розроблено системний підхід до вирішення цього питання. Робота з майбутніми фахівцями побудована з урахуванням принципів: послідовності, що полягає у поетапному формуванні крос-культурних цінностей; порівняння, що дає змогу визначити спільне та відмінне між українською та, до прикладу, угорською культурами; реалістичності, який забезпечується зв'язком із життям та використанням змодельованих педагогічних ситуацій крос-культурної спрямованості, наближених до життя; відкритості, який передбачає педагогічну творчість учителя. Зазначені принципи організації роботи визначають шляхи реалізації культурологічного підходу у формуванні крос-культурних цінностей у майбутніх фахівців.

Втілення системи формування крос-культурних цінностей у майбутніх фахівців здійснюється поетапно. Студенти отримують знання про крос-культурні цінності, особливості крос-культурних контактів на когнітивному етапі в процесі вивчення окремих професійно спрямованих дисциплін, зокрема і «Етнопедагогіки». Етнопедагогіка - це наука про народну педагогіку, про народну школу, досвід народу щодо виховання підрастаючого покоління, про його педагогічні погляди, про педагогіку побуту, родини. Ця дисципліна дозволяє майбутнім фахівцям дослідити способи встановлення контактів народної педагогічної мудрості з педагогічною наукою, аналізувати педагогічне значення тих чи інших явищ народного життя і з'ясувати їх відповідність сучасним завданням виховання. У студентів формується інтерес до цінностей своєї та іншої культур, що позначається на мотиваційно-емоційній сфері. Відповідно формується світоглядна модель молоді, засобом становлення якої виступає звичаєво-традиційна обрядовість. Наші рідні звичаї, як зазначав І. Огієнко, є основою нашої культури. Це та підвалина, на якій стоїть наш народ як окрема нація. Молодь виступає як носіями звичаєво-традиційної обрядовості, в якій вона виховується, так і стає учасником постійної культурної взаємодії. Студенти повинні знати як свої звичаї, традиції, обряди, так і іншого етносу, з якими спілкуються.

Етап трансформації крос-культурних цінностей в особистісні надбання передбачає формування в майбутніх вчителів початкової школи комплексу умінь і навичок, які дають змогу краще зрозуміти й усвідомити зміст крос-культурних цінностей, формують потребу в оволодінні ними, прагнення використовувати знання про свою та іншу культури у власній життєдіяльності. Етап проектування крос-культурних цінностей відбувається під час проходження студентами різних видів педагогічної практики в школі.

Майбутні фахівці повинні розуміти, що етнічне поле формується в дитини, починаючи з дошкільного віку – періоду інтенсивного формування особистості. Продовження виховання полікультурності, поваги до крос-культурних цінностей відбувається в наступній

ланці освіти – початковій школі, де здійснюється уточнення, розширення, поглиблення знань як на уроках, так і в позаурочний час. Тому сучасний вчитель повинен враховувати це при організації навчально-виховного процесу з молодшими школярами. Так, на уроках літературного читання дітей слід знайомити з художніми творами зарубіжних авторів, різними фольклорними жанрами. На уроках трудового навчання учні можуть виготовляти поробки з лози, дерева, соломи, качанів кукурудзи, що характерно, до прикладу, для угорської культури. На святкових ранках використовуються танці інших народів (словацькі, угорські, чеські), учні початкових класів виконують народні пісні сусідніх країн мовою оригіналу, ставлять фрагменти театральних вистав зарубіжних культур. Окрім того, доцільно організовувати дні національних свят, коли до школи приходять діти у власних національних костюмах, а батьки пригощають стравами національної кухні.

Полікультурне виховання студентів сприятиме становленню їх як культурної ідентичності, так і розумінню ними культурних відмінностей між людьми. Коректність вирішення цих проблем передбачає високий ступінь толерантності, готовність до міжкультурного діалогу та співробітництва. Під час проведення годин спілкування слід наголосити майбутнім фахівцям, що причинами виникнення міжкультурних конфліктів на всіх рівнях (міжособистісному, міжгруповому й міжнародному) є: різноспрямованість індивідуальних та колективних інтересів як в одній культурі, так і в інших (водночас

індивідуально-вигідні стратегії поведінки приводять до колективного програшу); наявність конкуренції між сторонами, а також викривлення чи обмеженість інформаційних ресурсів між культурами.

Подальші обговорення з майбутніми учителями початкових класів проблеми міжкультурних конфліктів дають можливість усвідомити, що конфлікти можуть спричинювати, поглиблювати, розширювати й підтримувати такі чинники, як: нерозуміння цінностей інших культур; інформація та дезінформація, неточна інформація, застарілі дані, критика, суб'єктивна інформація про ту чи іншу культуру або її брак; невідома досі культурна інформація, сприйнята як невірогідна через погляди, досвід чи сумнівну репутацію самого джерела; суперечлива інформація про ту чи іншу культуру; неприємна інформація, що викликає занепокоєння; складна інформація, не до кінця інтегрована та зрозуміла; зavelикий обсяг інформації для своєчасного аналізу, розуміння й оцінювання.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Сьогодні стає все більш актуальною проблема формування світогляду особистості у полікультурному просторі. Допомогти студентам стати учасниками творення простору культури, миру, взаєморозуміння – в цьому і полягає надзавдання сучасної вищої освіти.

Одним із шляхів полікультурного виховання є етнопедагогіка – усний підручник життя. Пріоритетним напрямком для подальших досліджень у даному ракурсі є добір сучасних методів та форм навчання і виховання майбутніх педагогів на основі етнопедагогічних знань.

Список використаних джерел

1. Будник О. Інформаційний простір як засіб формування полікультурної компетентності учнів / О. Будник // Вісник Прикарпатського університету. Педагогіка. Вип. XXVIII-XXIX. – Івано-Франківськ: Плай, 2009. – С. 8-12.
2. Красовицький М. Проблеми полікультурної освіти і виховання в загальноосвітній школі / М. Красовицький // Полікультурна освіта в Україні: зб. статей. – К., 1999. – С. 45-52
3. Лисенко Н. Сучасна школа України: етнопедагогічна проекція теорії і практики / Н. Лисенко // Слово. – 2013. – С. 15-22
4. Якса Н. Вчитель, як суб'єкт полікультурного соціуму / Н. Якса // Педагогіка і психологія професійної освіти. - №4. – 2006. – С. 135 - 138.

Стаття посвячена проблеме поликультурного воспитания будущих учителей начальной школы. Актуальность исследования обусловлена изменениями в общественно-политической жизни страны и ситуацией формирования школ многонационального Закарпатья. Раскрыты подходы ученых к этому вопросу. Автором определена роль этнопедагогика как фактора поликультурного воспитания студентов, обоснованы принципы и выявлены особенности системной работы по формированию кросс-культурных ценностей у будущих педагогов.

Ключевые слова: поликультурное воспитание, профессиональная подготовка, этнопедагогика, системный подход, кросс-культурные ценности.

The article deals with the problem of multicultural education of primary school teachers. The urgency of the research has been based on the changes in social and political life of the country and the situation of forming schools in multinational Transcarpathia. The scientific approaches to this issue have been solved. The role of ethnopedagogics as a factor of multicultural education of students has been defined and the peculiarities of system work due to the formation of cross-cultural values of future teachers have been outlined by the author. The work with the future professionals is built on the following principles: consistency, comparison, realism, openness and others. It was found that multicultural education of students will contribute to the establishment of a cultural identity and the understanding of the cultural differences between people. Correctness in handling of these problems involves a high degree of tolerance and willingness to intercultural dialogue and cooperation.

Key words: multicultural education, professional training, ethnopedagogics, systematic approach, cross-cultural values.